

Правда, але «не вся». Про статтю Михайла Мінакова у Le Monde

© 1 Березня, 2018

👁 4,806 👍 60 💬 0

Не пошкодував 2 євро, щоб таки прочитати ту сумнозвісну вже статтю пана Мінакова повністю. Можу сказати наступне.

Із загальним критичним поглядом на пост-майданну Україну, викладеним у цьому дописі, важко не погодитись. Думаю, треба мати справді дуже рожеві окуляри, щоб стверджувати, що сподівання Майдану були повністю чи хоча б значною мірою втілені в життя. Як людині, яка пережила вже два Майдани, сьогоднішня ситуація мені й самому моторошно нагадує оту «пост-помаранчеву» Україну з її втраченими можливостями і несправдженими надіями.

Якщо до Михайла Мінакова й можна мати якісь претензії, то стосуються вони на таке суті сказаного, як певних акцентів або недомовок, які, попри все, роблять його огляд української ситуації доволі однобоким, щоб не сказати тенденційним.

Аби не бути голослівним, візьмімо таке ось речення, яке звучить ще в першому абзаці і певною мірою задає тон усій статті (його навіть винесли як заголовок, хоча не знаю, чи це вибір самого Михайла, чи редактора *Le Monde*). Отже читаємо:

La «révolution de la dignité» a abouti à une corruption éhontée, à un nationalisme militant et au déclin des libertés. («Революція гідності» призвела до безсоромної корупції,

войовничого націоналізму та занепаду свобод»).

Думаю, ніхто не стверджуватиме, що корупцію в Україні подолано, що в нас немає праворадикальних груп або що правам і свободам українських громадян ніщо не загрожує. Однак те, як сформульовано це твердження, спонукає читача до думки, що до Майдану, тобто за часів Януковича і ко., з корупцією, націоналізмом або правами в Україні все було гаразд, і саме Майдан став причиною усіх цих бід. Я не впевнений, чи це саме те, що хотів сказати автор, але це власне те, що написано в його статті слово в слово. А це, як на мене, і справді доволі суттєве викривлення «реального стану справ».

Або:

Автор стверджує, що Майдан відбувся завдяки трьом основним гравцям. Лібералам, яким йшлося про асоціацію з Європейським союзом, як гарантію подальшого розвитку країни. Праворадикалам, які розглядали його як певний етап у більш широкій «національній революції», що мала б привести до утворення моноетнічної, мономовної та монорелігійної держави. Та олігархам, які хотіли зберегти свої активи від зазіхань кліки Януковича. Решта ж населення, на думку автора, *«espérait juste survivre dans cette période de crise économique, de guerre avec des séparatistes soutenus par les Russes et de désordre post-révolutionnaire»*, тобто «сподівалася просто вижити у цей період економічної кризи, війни з підтримуваними Росією сепаратистами та пост-революційного безладу». Не буду аналізувати, наскільки точно тут відображені прагнення лібералів, праворадикалів чи олігархів. Зазначу лише, що така оцінка ролі «решти населення» аж ніяк не відповідає дійсності. Якщо Майдан відбувся і навіть переміг, поваливши режим Януковича, то саме завдяки отим «широким верствам населення», які не просто «сподівалися вижити», а відіграли ключову роль в усіх подіях, пов'язаних із Майданом. Саме вони сотнями тисяч виходили на мітинги, мерзли ночами на Майдані, будували барикади, готували канапки і ризикували життям під кулями беркута. Було б наївно і несправедливо зводити їхню роль до простого «бажання вижити», мов пасивних сторонніх спостерігачів. Хотів би я подивитися на Майдан, на якому залишилися б самі ліберали, праворадикали та олігархи. Навіть смішно таке уявляти. Нагадаю також, що потім саме ці широкі верстви громадян України взяли участь у виборах, обравши ту владу, як виконавчу, так і законодавчу, яка сьогодні керує країною, тобто, знову ж таки, владу в пост-революційній Україні сформували не «ліберали, праворадикали та олігархи», а саме ота «решта населення», а отже вона, ця влада, тією чи іншою мірою має відповідати їхнім прагненням та поглядам.

Чи візьмемо інше речення:

«Cependant, l'extrême droite trouve la loi sur la politique linguistique trop douce [adoptée en mai, cette loi oblige les chaînes de télévision à diffuser 75 % de leurs programmes en ukrainien] et le nombre de dirigeants qui ne sont pas de vrais Ukrainiens trop élevé». («Однак, праворадикали вважають закон, що визначає мовну політику, надто м'яким (прийнятий у травні, він зобов'язує телеканали транслювати 75% програм українською мовою), а число урядовців, які не є справжніми українцями, надто високим»).

Тут у мене виникає питання. Що таке *l'extrême droite*, на яке посилається Михайло Мінаков? Чи йдеться про якусь конкретну групу (політичну партію, об'єднання), яка висловила своє невдоволення мовними квотами на телебаченні та засиллям «іногородців» у владі, чи все ж таки автор дозволяє собі надто вільне узагальнення? Схоже, що все таки друге, бо ніде у статті я не знаходжу спроби хоча б побіжно пояснити французькому читачеві, що таке українська правиця, про які саме рухи йдеться, а також наскільки вони численні чи впливові в українському суспільстві загалом.

Чи ось ще:

«aujourd'hui, en Ukraine, une nouvelle génération de dissidents est persécutée par le président et ses proches». («Сьогодні в Україні нове покоління дисидентів зазнає переслідування з боку президента і його оточення»).

І все. Більш нічого. Тобто не названо жодного прізвища, жодного конкретного факту, ані того, наскільки оті переслідування є масовими чи жорстокими і т. д. Читач уже сам має здогадатися, чи йдеться тут про терор *à la* 1937-й, арешт на 15 діб чи просто про критичну статтю у провладних ЗМІ. Не розуміє він і того, скільки людей постраждало від цих переслідувань, ані за які саме дисидентські погляди. По суті вся проблема окреслена одним реченням, що нагадує радше кліше, яке має сподобатися скептично налаштованим щодо «націоналістично-олігархічної» України французьким читачам та навіть Putin-Versteher. Якимось глибшим аналізом чи хоча б інформуванням тут і не пахне.

Власне таких недомовлених або неконкретизованих тверджень у дописі пана Мінакова доволі багато, по суті з них складається чи не вся стаття. Немає там і жодної згадки про

якісь позитивні зміни, хоча для збалансованого погляду на сьогодишню українську ситуацію автор не мав би так цілковито обминати їх увагою (бо вони все таки є), особливо якщо йому йдеться про об'єктивність.

Не втомлюватиму читача аналізом інших прикладів. Усі охочі, заплативши 2 євро, можуть і самі прочитати статтю та зробити власні висновки.

Загалом можу сказати таке. Хоча автор, звісно, має право на власну думку, і з багатьма його висновками можна і навіть варто погодитися, однак стаття таки й справді написана доволі однобоко і не надто ретельна у своїй аргументації та підкріпленні слів фактами, що в даному випадку є тим паче серйозним недоліком, адже вона адресована, все таки, зарубіжному читачеві, який знає про українську суспільну та політичну ситуацію дуже мало і висновки робитиме тільки з того об'єму інформації, який міститься у самій статті.

Наостанок додам, що якби я був французом і прочитав ту статтю, то змушений був би дійти неминучого песимістичного висновку, що в Україні сьогодні при владі кровожерливі націоналісти, що Майдан в кращому випадку був хорошим починанням, результатами якого скористались негідники, а то й історичною помилкою, і що краще було українцям взагалі не виходити зі складу ССРСР, оскільки *«nous n'avons toujours pas retrouvé le PIB par habitant de 1990 et aucune catégorie sociale ne bénéficie de la transition de l'économie postsoviétique»* («ми й досі не досягнули рівня ВВП на душу населення, який мали у 1990 році, і жодна суспільна категорія не отримала користі від переходу до постсовєтської економіки»). Тепер скажіть, чим ці загальні висновки відрізняються від того імперського наративу про Майдан і незалежну Україну загалом, який так затято насаджує кремлівська пропаганда?

На мою скромну думку, українські інтелектуали мали б з більшою відповідальністю та увагою до деталей підходити до того образу України, який вони представляють міжнародній спільноті. Не мовчати і не говорити те, що хочуть почути влада та «професійні патріоти», а саме пропонувати вдумливіший і глибший аналіз, який критикував би наявний, доволі незадовільний стан речей, водночас не скочуючись до рівня банальних пропагандистських кліше.

Лакан якось (хоч і в зовсім іншому контексті) сказав: «я завжди говорю правду... але не всю». Мені здається, що ця фраза дуже влучно підсумовує написане Михайлом Мінаковим

для *Le Monde*.

Загалом, читайте і робіть власні висновки. Це завжди найкраще. Стаття **доступна за посиланням**.

Також рекомендую ознайомитися з **вдумливими міркуваннями** на тему правди/напівправди/постправди/брехні у нашому політичному та суспільному дискурсі відомого українського письменника й інтелектуала Андрія Бондаря.

P.S.

Аби ні в кого не склалося враження, що моя критика статті Михайла Мінакова є такою собі спробою «заглушити» критичні голоси, хочу ще раз наголосити – мене у його дописі не влаштовує зовсім не критика Майдану чи, тим паче, чинної влади, а те, як автор формулює свої твердження, і те, що він не договорює. Якщо серйозний аналітик постулює на початку своєї статті, що в Україні спостерігається зростання рівня корупції та націоналізму і зменшення рівня громадянських свобод, то я очікую побачити у його дописі принаймні три речі:

а) Наскільки суттєвим у певному кількісному вираженні є це зростання або зниження. Адже погодьтеся, що між зростанням праворадикальних настроїв з 1% до 2% і зростанням від, скажімо, 3% до 53%, є дуже суттєва різниця.

б) У порівнянні з яким саме періодом відбулося констатоване зростання або зниження. В порівнянні зі станом, який був зафіксований рік тому, два роки тому, в період до Майдану, в порівнянні з 2005 роком чи таким любим нашому автору 1990-им? Адже ж очевидно, що зростання або зниження є відносними поняттями і їх можна визначити, лише обравши певну точку відліку, відштовхуючись від якої ми й можемо констатувати відповідні зміни.

в) На основі яких кількісних даних (результатів виборів, соціопитувань, експертних звітів профільних міжнародних організацій і т. д) аналітик констатує згадане вище зростання або зниження.

На жаль жоден із цих пунктів у дописі Михайла Мінакова не лише не розкритий детально, але й навіть побіжно не згаданий. Відповідно, те, з чим ми маємо справу, є виключно

«суб'єктивною точкою зору» з розряду «я так думаю». Виходячи з таких позицій, насправді будь-хто може написати будь-що, включно з ще однією статтею для *Le Monde*, де буде зазначено, що рівні корупції та націоналізму в Україні суттєво знизилися, а громадянські права, навпаки, розквітли. За відсутності будь-яких фактів або кількісних даних ані першу, ані другу «точку зору» не можна вважати більш чи менш «правдивою», адже обидві є по суті просто суб'єктивною оцінкою чи швидше навіть «відчуттям» певного стану речей.

Хоча Михайло Мінаков не говорить про це відкрито, однак його стаття імпліцитно спонукає читача до розуміння, що згадані вище зростання націоналізму й рівня корумпованості та зниження рівня свобод відбулися саме у пост-майданній Україні, а отже, точкою відліку для порівняння потрібно брати період, який передував масовим громадянським виступам осені 2013 – зими 2014 років. Однак факти говорять дещо інше. Так, за даними міжнародної організації *Transparency International*, яка моніторить рівень корумпованості у світі, в 2012 та 2013 роках Україна займала 144 позицію у глобальному рейтингу корумпованості, тоді як у 2016 піднялася на 131 місце, а в 2017-му – на 130-те. За даними міжнародної організації *Freedom House*, що укладає щорічний глобальний рейтинг країн за рівнем свобод, стан свободи в Україні не зазнав суттєвих змін в період з 2012-го по 2017-ий рік, засвідчивши дуже помірковане зростання з 3,5 пунктів у 2012-2013 до 3 у 2016-2017 (нагадаю, що за вживаною *Freedom House* шкалою, 1 означає найкращий результат, тобто «цілком вільну країну», а 7, відповідно, найгірший). Україну в цьому рейтингу й надалі стабільно визначають як «частково вільну країну».

На жаль я не знаю жодного авторитетного міжнародного рейтингу, який би визначав рівень «націоналістичності» певної країни, тому ми можемо оперувати тут тільки тими даними, які маємо всередині країни. І тут також об'єктивні кількісні дані як мінімум ставлять під сумнів твердження пана Мінакова про суттєве зростання націоналістичних настроїв у пост-революційній Україні. Так, якщо у виборах до Парламенту 2012 року партія «Свобода» набрала 10,45% голосів у багатомандатних округах й отримала загалом 37 місць у Парламенті, то під час виборів 2014 року її підтримка суттєво зменшилася до 4,71% і партія навіть не подолати прохідний бар'єр. Загалом у Верховній Раді VIII скликання не представлена жодна політична сила, яку так чи інакше можна було б зарахувати до прихильників праворадикалізму. Не менш промовиста картина постане перед нами, якщо ми проаналізуємо результати останніх на сьогодні президентських виборів. Переважна більшість громадян України не лише висловила свою підтримку

доволі поміркованому в «національному» питанні кандидату Петру Порошенку, але й не менш недвозначно сигналізувала про своє неприйняття радикально правих ідей, про що свідчать дуже скромні результати обох найбільш «правих» претендентів на посаду президента України – Олега Тягнибока та Дмитра Яроша, які отримали 1,16% та 0,70% відповідно. Звісно, я далекий від того, щоб повністю ототожнювати рівень поширеності націоналістичних ідей в Україні сьогодні з електоральними результатами більш як трирічної давнини, однак, все таки опирати свої твердження на ці дані значно краще, ніж просто керуватися в своїх висновках чисто суб'єктивними оцінками та упередженнями.

Зважаючи на вищеперелічені факти, об'єктивний аналітик, на мою думку, мав би констатувати:

а) що, попри значний запит з боку суспільства і певні інституційні зусилля, боротьба з корупцією в Україні поки не дала суттєвих результатів. 131-ше місце це, звісно, краще, ніж 144-те, однак воно й досі свідчить про надзвичайно високу корумпованість українського державного апарату;

б) що стан громадянських свобод в Україні, не зважаючи на певне покращення, й досі викликає серйозне занепокоєння. Рейтинг у 3 пункти, це безумовно краще, ніж 6,5, які має Росія, або 7, як у Північній Кореї, але нам ще дуже далеко до 1, яку мають, наприклад, Литва та Латвія.

в) що, не зважаючи на вкрай складну зовнішньополітичну ситуацію та внутрішньополітичну нестабільність, українське суспільство загалом продемонструвало значну опірність до ідей праворадикалізму, що українські виборці, на відміну від тих же французів, не допустили праворадикальні партії до інституційної політики, однак такі групи, попри свою відносну малочисельність та маргінальність, і досі становлять певну загрозу для ліберально-демократичного майбутнього країни, яку не можна ігнорувати, як, втім, і не варто переоцінювати.

Якби автор статті у *Le Monde* змалював для французького читача таку все ще дуже похмуру, але значно збалансованішу і об'єктивнішу картину сучасного стану українського суспільства (відповідно розширивши ці твердження та надавши конкретні приклади), думаю, жодна притомна людина не мала б до нього жодних претензій.

Безумовно, що політолог Михайло Мінаков не може не знати про ці та інші наведені мною дані, однак у своїй статті він «тактовно» обходить їх стороною, адже вони не надто добре узгоджуються із його загальним твердженням про безпрецедентний розквіт корупції та націоналізму і згортання рівня свободи у пост-майданній Україні. Втім, чи потрібна нам, та й тим же французам, «аналітика», яка так вправно ігнорує базові факти і так охоче покладається на власні стереотипи та упередження? Думаю, це питання риторичне.

Павло Швед